

Remissvar SOU 2025:6 Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret

Upprättad av Christoffer Persson & Monica Bengtsson

Räddningstjänsten Syd lämnar följande yttrande på SOU 2025:6 Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret.

Inledning och problemställning

Betänkandet syftar till att säkerställa att det civila försvaret har tillgång till tillräcklig och rätt kompetent personal vid höjd beredskap. Målet är att skapa en långsiktigt hållbar personalförsörjning som är anpassad till samhällets aktuella förutsättningar och behovet inom det civila försvaret. Utredningen har analyserat och bedömt behoven av personalförstärkningar inom verksamheter som är viktiga för totalförsvaret och föreslår åtgärder för att säkerställa dessa behov med hjälp av totalförsvarspliktig personal.

Precis som tidigare utredningar konstaterar även detta betänkande att räddningstjänsten är en central aktör i det civila försvaret och att bemanningen behöver förstärkas vid höjd beredskap. I dagsläget finns ca 5 000 heltidsbrandmän och ca 11 000 deltidsbrandmän i Sverige. Tidigare regeringsuppdrag har visat att en personalförstärkning på minst 16 000 personer är nödvändigt för att säkerställa genomförande av effektiva och samordnade insatser vid höjd beredskap och ytterst krig.

En central problematik som uppmärksammas i betänkandet är tolkningen av begreppet krigsplacering. Räddningstjänsten har tidigare uppmanats att krigsplacera sin personal för att säkerställa personalförsörjning vid höjd beredskap. Enligt totalförsvarspliktslagen innebär krigsplacering att en totalförsvarspliktig är skyldig att tjänstgöra med värnplikt eller civilplikt i en specifik befattning. Begreppet har dock använts i en annan betydelse - att registrering hos Plikt- och provningsverket skulle innebära att personal reserveras till verksamheten. Det har nu klargjorts att denna registrering saknar laglig grund, vilket innebär att räddningstjänsten i Sverige inte kan säkerställa tillgång till ca 2/3 av sin personal, dvs de deltidsanställda eller den räddningsvärnspersonal som har en annan huvudarbetsgivare.

För att stärka personalförsörjningen föreslår utredningen bland annat att civilplikt införs och att externa resurser tas till vara genom frivilligavtal. Räddningstjänsten Syd vill dock särskilt understryka att vår bedömning är att tillgången till deltidsbrandmännen och räddningsvärnspersonalen utgör en ännu mer kritisk fråga som inte behandlas tillräckligt i betänkandet. Deras tillgänglighet vid höjd beredskap kan i nuläget inte garanteras, vilket skapar en betydande osäkerhet i planeringen för en robust och uthållig personalförsörjning.

Räddningstjänsten Syds yttrande utgår från perspektivet att säkerställa personal inom räddningstjänsten vid höjd beredskap. Synpunkter presenteras under respektive form av personalförstärkning; allmän tjänsteplikt, civilplikt, beredskapsregistrering samt avtal med frivilliga.

Allmän tjänsteplikt

Vid höjd beredskap kan regeringen besluta om allmän tjänsteplikt för verksamheter som är av särskilt vikt för totalförsvaret. Den allmänna tjänsteplikten riktar sig till enskilda arbetsgivare. Detta innebär att om beslut fattas om att allmän tjänsteplikt ska gälla för Räddningstjänsten Syd innefattas endast de som har sin huvudanställning inom organisationen. Deltidsanställda eller räddningsvärnspersonal med annan huvudarbetsgivare inräknas inte, utan förväntas fortsätta arbeta hos sin ordinarie huvudarbetsgivare vid höjd beredskap.

För att säkerställa tillräckliga resurser anser Räddningstjänsten Syd att även deltidsbrandmän och räddningsvärnspersonal bör kunna omfattas av den allmänna tjänsteplikten. Ett alternativ vore att tjänsteplikten istället knyts till yrkesrollen, det vill säga till personer som verkar i räddningstjänsten, snarare än för specifika arbetsgivare.

Räddningstjänsten Syd instämmer i utredningens bedömning att tillämpningen av allmän tjänsteplikt behöver förtydligas och bli mer praktiskt hanterbar.

Civilplikt

Räddningstjänsten Syd delar utredningens bedömning om att civilpliktiga kan utgöra ett värdefullt tillskott till räddningstjänsten. Genom registreringen av civilpliktiga hos Plikt- och prövningsverket möjliggör också en god kontroll över hur många och vem som kommer att tillföras vår organisation vid höjd beredskap. Däremot efterfrågar Räddningstjänsten Syd ett förtydligande kring hur behovet av civilpliktiga har bedömts, både gällande antal men även gällande eventuellt behov av en mer djupgående analys.

Räddningstjänsten Syd vill även lyfta en oro kring att fler kan komma att krigsplaceras genom värnplikt eller civilplikt redan innan de får anställning inom räddningstjänsten, vilket skulle kunna begränsa möjligheten att dessa resurser tillskrivs räddningstjänsten.

Beredskapsregistrering

Utredningen föreslår att ett nytt begrepp, beredskapsregistrering, införs. Beredskapsregistrering ska användas för registrering av totalförsvarspliktiga som placerats i en krigsorganisation i det civila försvaret till följd av ingånget avtal om tjänstgöring vid höjd beredskap. Registreringen ska innefatta nyckelfunktioner i krigsorganisationen och endast avse personer som tillkommer organisationen. Registreringen hanteras av Plikt- och prövningsverket.

Räddningstjänsten Syd är i grunden positiv till införandet av begreppet och instämmer i utredningens bedömning att tillsvidareanställda inte bör omfattas av beredskapsregistrering. Detta minskar administration och onödig registrering. Däremot delar Räddningstjänsten Syd Plikt- och prövningsverket och andra myndigheters uppfattning att räddningstjänsten fortsatt behöver ha möjlighet att reservera egen personal för att förhindra att dessa tas i anspråk av andra organisationer under höjd beredskap. Utredningen förklarar inte hur detta ska gå till. Om det kommer att krävas att avtal tecknas med varje deltidsbrandman och räddningsvärnsperson och deras arbetsgivare, skulle det innebära en betydande administrativ belastning. Samhällsviktig verksamhet, inklusive räddningstjänsten, behöver därför ett lagligt stöd i att kunna beredskapsregistrera personal utan krav på individuella avtal.

Avtal med frivilliga

Ett av utredningens förslag för att stärka personalförsörjningen är att möjliggöra avtal med frivilliga försvarsorganisationer. I nuläget är det enbart staten och utpekade myndigheter som har rätt att teckna sådana avtal. Kommuner och regioner, inklusive räddningstjänsten, omfattas inte.

Utredningen föreslår att även kommuner ska få möjlighet att teckna frivilligavtal, vilket skulle innebära att räddningstjänsten kan nyttja dessa resurser vid höjd beredskap. Räddningstjänsten Syd ställer sig positiv till förslaget.

Räddningstjänsten Syd vill särskilt lyfta att det bör ges möjlighet att teckna avtal inte bara med individer, utan även för tjänster, material och utrustning. Exempelvis skulle avtal kunna ingås med företag för att säkra tillgång till maskinförare, fordon och utrustning för bland annat röjning av rasmassor.

Räddningstjänsten Syd anser däremot inte att det är en lämplig lösning att teckna individuella avtal med varje deltidsbrandman, räddningsvärnsperson och dess arbetsgivare. Som tidigare nämnts skulle detta medföra en omfattande administrativ belastning. Deltids- och värnspersonal, som utgör cirka två tredjedelar av Sveriges räddningstjänstpersonal, bör kunna säkras på annat sätt än genom avtalsskrivning. Detta bör utredas vidare för att möjliggöra en effektiv och rättssäker process.

Ersättningsfrågan behöver också förtydligas. Att kommuner ges möjlighet att teckna egna frivilligavtal är positivt, men det får inte leda till en ekonomisk börda för kommunen att upprätthålla resurser å statens vägnar. Om kommunen ska tillhandahålla kompetens och utrustning för att klara uppgifter i krig, krävs statligt ekonomiskt stöd. Ett möjligt alternativ är att införa ett system där kommunen kan ansöka om medel från staten. Ett annat är att Länsstyrelsen, i sin roll som regional ledningsfunktion, tecknar avtal för länsgemensamma resurser i stället för enskilda kommuner.

Ersättningen till frivilliga försvarsorganisationer behöver också klargöras. Om ersättning inte kan utgå till dessa, förstärks argumentet för att deltidsanställda inte bör omfattas av frivilligavtal, eftersom de i dag har lön genom sin anställning och även fortsatt bör omfattas av samma villkor och ersättningsmodeller.

Avtalens utformning är i dagsläget oklar och behöver förtydligas.

Sammanfattning

Räddningstjänsten Syd anser att det behövs tydligare riktlinjer för hur deltidsbrandmän och räddningsvärnspersonal ska säkras som resurs vid höjd beredskap. De behöver på något sätt kunna reserveras för räddningstjänstens uppdrag.

Räddningstjänsten Syd anser att det finns behov av att tydliggöra processen för aktivering av allmän tjänsteplikt, allt ifrån planeringsförutsättningar till själva aktiveringen.

Räddningstjänsten Syd anser att förslaget att kommuner ska kunna teckna avtal med frivilliga är i grunden positivt. Däremot behövs förtydligande kring hur dessa avtal ska se ut och Räddningstjänsten Syd anser att staten bör bistå med ekonomiska medel.